

ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ МОВИ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Кучеренко Ірина Анатоліївна

Компетентнісна і комунікативно-діяльнісна спрямованість сучасної мовної освіти зумовлює якісне лінгвометодичне проєктування та продуктивну реалізацію навчання української мови, що передбачає повне занурення у процес навчального спілкування з метою розвитку учня-мовця. Одним із ефективних шляхів реалізації завдань Нової української школи є впровадження у шкільну практику дискурсивної взаємодії суб'єктів навчального процесу з метою досягнення наперед визначеного кінцевого результату. Цінною й ефективною формою реалізації педагогічного дискурсу у процесі навчання української мови є інтерактивна технологія.

Розроблення елементів інтерактивного навчання знаходимо у розвідках Ш. Амонашвілі, Є. Ільїна, В. Сухомлинського, В. Шаталова та ін. Нині інтерактивні інновації активно апробовують педагоги, психологи, лінгводидакти (Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Гузеєв, А. Гін, С. Караман, М. Кларін, О. Кучерук, Г. Михайловська, М. Пентилюк, Л. Пироженко, А. Фосоля та ін.) й упроваджують в освітню практику вчителі.

Сучасний учитель як педагог нової генерації потребує методологічного та методичного забезпечення і підготовки, теоретико-методичного розроблення нових підходів до сучасного уроку мови, що за своїми цілями, змістом, структурою, методами і прийомами проведення відповідають найновішим вимогам теорії та практики мовного навчання і є ефективними. Проблеми уроку мови, технологій його проведення, поєднанню в ньому традиційного та новаційного, визначенню змісту, структури, типології й організації уроків української мови приділяли увагу в дослідженнях класики наукової думки і продовжують студіювати сучасні науковці: педагоги (А. Алексюк, Ю. Бабанський, Г. Балл, Б. Блум, Н. Волкова, С. Гончаренко, В. Давидов, І. Дичківська, І. Зязюн, І. Лернер, М. Махмутов, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторської та ін.); психологи і психолінгвісти (І. Бех, В. Давидов, Д. Ельконін, М. Жинкін, Л. Занков, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Лурія, А. Маркова, Ч. Осгуд, Ж. Піаже, Н. Тализіна, Р. Якобсон та ін.); лінгводидакти (З. Бакум, О. Біляєв, М. Вашуленко, О. Глазова, Т. Донченко, Л. Мамчур, В. Масальський, В. Мельничайко, С. Омельчук, К. Плиско, М. Стельмахович, І. Хом'як та ін.).

Однак актуальні питання розроблення процесуального аспекту продуктивних технологій навчання української мови, використання лінгводидактичного інструментарію під час реалізації педагогічного дискурсу досліджено неповно.

В умовах навчального процесу української мови реалізовується дискурс, що є, на думку Т. Ван Дейка, «комунікативною подією, яка відбувається між мовцем і слухачем (спостерігачем тощо) у певному часовому та просторовому контекстах у процесі комунікативної дії (усної чи писемної, з вербальними та невербальними складниками)» [1, с. 312]. Дискурс (від фр. *discourse* — розмова, мовлення; лат. *discursus* — розмірковування) — це складне поєднання мовного (вербального) і позамовного (невербального); «живий процес спілкування», «живий текст», його звукова або графічна реалізація, що втілює думку мовця у конкретній ситуації спіл-

кування; найзагальніша категорія міжособистісної інтеракції – тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну) і відбувається у певних межах каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками комуні кантів [3, с. 126].

У науковому просторі наявні класифікації дискурсів на основі різних класифікаційних ознак. І. Шевченко та О. Морозова виділяють типи дискурсів за такими класифікаційними ознаками:

- 1) за формою: усний і письмовий;
- 2) за видом мовлення: монологічний або діалогічний;
- 3) за адресатним спрямуванням: інституційний і персональний (буттєвий);
- 4) за умов різних настанов і комунікативних принципів: аргументативний, конфліктний та гармонійний;

- 5) за соціально-ситуативним параметром: політичний, адміністративний, юридичний, військовий, релігійний, медичний, діловий, рекламний, педагогічний, спортивний, науковий, електронний (інтернет-дискурс), медійний (засобів масової інформації) тощо;

- 6) за різноманітними характеристиками адресанта і адресата: соціально-демографічний критерій (дитячий, підлітковий дискурси та дискурс людей похилого віку, дискурс жіночий і чоловічий, дискурс мешканців міста й села); соціально-професійний критерій: дискурс моряків, будівельників, шахтарів); соціально-політичний критерій (дискурс націоналістів, демократів);

- 7) за функціональною та інформативною складовими: спілкування інформативне (емотивний, оцінний, директивний дискурси) та фактичне;

- 8) за критерієм формальності та змістовності у функціонально-стильовому аспекті відповідно до жанрів і реєстрів мовлення: художній, публіцистичний, науковий, офіційний, неофіційний та ін. [9, с. 233–236].

У системі освіти відбувається педагогічний дискурс. На думку А. Габіддуліної, педагогічний дискурс – це семіотичний процес формування та інтерпретації навчальних текстів у цілісній, замкненій комунікативній ситуації у сфері організованого навчання [2, с. 70]. Учена зазначає, що педагогічний дискурс складається з текстів підручника, метатексту вчителя та текстів учнів, які взаємодіють і зумовлюють один одного. У нашому розумінні педагогічний дискурс є особливим різновидом комунікативної взаємодії педагога й учня з метою засвоєння знань, вироблення вмінь і набуття досвіду їх застосування. Комунікативна ситуація реалізації педагогічного дискурсу – це навчальне заняття, передусім урок (реальний чи дистанційний). Педагогічний дискурс включає лінгвістичний і позалінгвістичний аспект вияву діяльності вчителя й учня.

В освітній практиці мовного навчання реалізовується навчально-пізнавальний дискурс, якщо трактуємо як комунікативне контактне суб'єкт-суб'єктне спілкування (вчитель — учень — учні) з метою передачі науково-змістової інформації і розвитку всіх складників комунікативної компетентності (мовленнєвої, мовної, власне комунікативної, соціокультурної, діяльнісної). Навчально-пізнавальний дискурс як важливий складник вербального і невербального обміну, що відбувається в межах реальної мовленнєвої події на уроці мови, є системним і багаторівневим та включає

такі складові: змістова інформація, мовленнєва діяльність і комунікативна поведінка (акустична (тон, темп, сила, висота, інтонація, пауза, ритм, тембр) і кінетична (міміка, жести, поза, постава тіла)).

Цінним є застосування такого виду суб'єкт-суб'єктної взаємодії учителя й учнів, як діалогічний навчально-пізнавальний дискурс, різновидами якого є бесіда, обговорення, диспут, дискусія, дебати тощо. Головне завдання цих форм діалогічної взаємодії – мотивація, активізація, стимулювання учнів, пробудження пізнавального інтересу, залучення до активного обговорення навчальних проблем, спонукання до осмислення різних точок зору, аргументація власної позиції та думки інших. Діалогізація є необхідним складником сучасного процесу навчання, що спричинений необхідністю розширити межі діалогового поля навчальної діяльності учнів й учителя, залучати школярів до спілкування з однолітками, педагогом, автором тексту, уявним співрозмовником тощо. Під час діалогічної взаємодії учні активно здійснюють цілеспрямовану вчителем навчальну теоретико-практичну репродуктивну та продуктивну мовленнєву діяльність. У процесі критичного мислення в учнів формуються вміння активно самостійно аналізувати інформацію, висловлювати власну точку зору, сприймати думку співрозмовників, помічати помилки у висловлюванні партнерів, аргументувати свої думки, змінювати їх (у разі їх неправильності), відстоювати власний погляд (за умови аргументованих доказів) тощо.

Ефективною формою реалізації педагогічного діалогічного навчально-пізнавального дискурсу та організації навчального процесу є технологія інтерактивного навчання, що покликана створити комфортні педагогічні умови, в яких кожен учень під час активного учіння буде розвивати власну мовленнєву здатність та комунікативну компетентність.

Поняття «інтерактивна педагогіка» ввів у науковий простір Г. Фріц, зацентрувавши увагу психологів і педагогів на важливості взаємодії у навчанні — інтерактивності (від англ. *inter* — поміж-, взаємо-; *act* — діяти). Сутність інтерактивного навчання, переконують О. Пометун та Л. Пироженко, полягає в тому, що «навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це взаємонавчання (групове, колективне, навчання у співпраці), де вчитель і учні є рівноправними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять на уроці» [8, с. 7]. М. Пентилюк трактує інтерактивну технологію як таку організацію навчального процесу, що включає чітко спланований очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методи і прийоми, що стимулюють процес пізнання, та розумові навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів» [7, с. 55].

Квінстенція інтерактивної технології навчання української мови — діалогічна / полілогічна суб'єкт-суб'єктна взаємодія всіх учасників процесу навчання, міжособистісний навчально-пізнавальний дискурс із метою формування комунікативної компетентності учня-мовця.

Метою інтерактивної технології є проєктування та організація оптимальних умов для активного учіння, за яких учень сам особистісно буде відкривати і здобувати знання, виробляти вміння й навички, набувати досвіду та розвивати власну компетентність.

Центральний момент інтерактивної технології навчання української мови — міжособистісна навчально-пізнавальна взаємодія, найголовнішою особливістю якої є здатність учня «занурюватися» у навчальну комунікативну ситуацію, «переймати роль іншого», уявляти, як його сприймає співрозмовник / група партнерів, і відповідно інтерпретувати дії інших та стратегічно конструювати й реалізовувати власні дії. Під час втілення інтерактивної технології учні визначають, формують і розвивають особистісну «Я-концепцію»:

- «Я» актуальне — самоідентифікація себе;
- «Я» соціальне — ідентифікація себе з погляду соціального оточення;
- «Я» потенційне — прогнозування і проєктування якостей та цінностей особистості за суттєвих змін життя;
- «Я» ідеальне — тенденції розвитку та самореалізації особистості.

У процесі міжособистісного навчально-пізнавального дискурсу і відбувається розвиток учня-мовця, підготовка його до комунікативної взаємодії. Завданнями на уроці є навчальні та розвивальні цілі, чітко визначені на початку уроку і внутрішньо мотивовані з метою досягнення запланованих позитивних результатів, а шляхом досягнення визначених цілей — діалогічна взаємодія, до якої залучаються всі учні класного колективу. У співпраці замість репродукування «готової» інформації (абстрактно відірваної від життєвих реалій) школярі обґрунтовано висловлюють власні думки, «переживають» нові комунікативні ролі, здобувають знання, виробляють уміння, набувають досвіду.

Процес навчання в аспекті інтерактивної технології передбачає моделювання комунікативних ситуацій, проблемних ситуацій, використання дидактичних ігор (рольових, ділових), спільне вирішення поставленої пізнавально-дослідної проблеми. Інтерактивна співпраця виключає як домінування вчителя, так і думки одного учня (групи учнів) над іншою. У процесі співпраці всі учасники навчальної взаємодії — міжособистісного навчально-пізнавального дискурсу — приймають рішення, доходять спільної думки, вчаться бути демократичними, мовленнєво активними.

Проаналізовані концепції інтерактивної технології навчання дають змогу трансформувати їх і узагальнено виділити ключові ознаки технології інтерактивного навчання в аспекті лінгводидактики (Таблиця 1).

Таблиця 1

Концептуальні компоненти технології інтерактивного навчання

Компоненти	Технологія інтерактивного навчання
Концепція	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Навчання — активний процес взаємодії всіх учнів із метою пізнання та саморозвитку. ✓ Суб'єкт-суб'єктна діалогічна взаємодія. ✓ Орієнтація на внутрішню мотивацію. ✓ Цілеспрямоване активне учіння. ✓ Рефлексія навчальних дій. ✓ Співпраця, співнавчання, взаємонавчання.
Мета й цілі	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Розвиток «Я-концепції» учня як мовної особистості. ✓ Формування комунікативної компетентності. ✓ Розвиток пізнавальних можливостей учнів.

Компоненти	Технологія інтерактивного навчання
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Активна пізнавально-дослідна діяльність. ✓ Трансформація знань, умінь і навичок у нові умови, ситуації. ✓ Розвиток глибокої внутрішньої мотивації.
Зміст	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Інформація, здобута у процесі власного активного учіння. ✓ Інструмент для самостійного здобування знань. ✓ Засіб розвитку інтелекту учнів. ✓ Характеризується гнучкістю, пізнавальною значущістю. ✓ Цілеспрямований на формування ключових і предметних компетентностей.
Процес навчання	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Міжособистісний навчально-пізнавальний дискурс. ✓ Моделювання навчальних комунікативних ситуацій. ✓ Учень — активний суб'єкт навчальної взаємодії. ✓ Учитель — координатор, організатор, помічник, фасилітатор. ✓ Демократичний діалогічний стиль спілкування. ✓ Взаємодія учасників навчального процесу. ✓ Різнобічна модель активної суб'єкт-суб'єктної взаємодії. ✓ Колективне, групове навчання у співпраці. ✓ Інтерактивні методи і прийоми.
Оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Результат навчальної взаємодії. ✓ Процес співпраці. ✓ Індивідуальні дії під час навчально-пізнавального дискурсу. ✓ Право на помилку, неправильну гіпотезу. ✓ Варіанти правильних відповідей. ✓ Рефлексія (вчителя, групи учнів, учня), корекція. ✓ Підведення підсумків.

Інтерактивні технології позиціонують у наукову просторі як комплексне поняття. О. Пометун, М. Пентилюк класифікують їх за метою уроку та формою організації навчальної діяльності.

Інтерактивна технологія кооперативного навчання передбачає парну і групову роботу. Цілісно означену технологію доречно впроваджувати на уроках засвоєння нових знань і уроках практичного застосування знань, умінь та навичок. Можливе крапельне використання її елементів після пояснення нового матеріалу, під час опитування, у процесі контролю, повторення, узагальнення. Робота в парах дає змогу кожному учневі висловити власну думку, сприяє розвитку мовленнєвих та комунікативних умінь, критичному мисленню, креативності праці. Парна співдіяльність не дозволяє учневі ухилитися від роботи, адже повною мірою активізує учіння кожної особистості. Роботу в малих групах, на думку О. Пометун і Л. Пироженко, варто використовувати для вирішення складних проблем, що потребують колективного розуму [8, с. 70], у тих випадках, коли проблема (мовленнева, мовна, комунікативна) потребує сумісної навчальної діяльності, а не індивідуальної роботи.

Пропонуємо різні види інтерактивної кооперативної діяльності.

Робота в парах.

 Замінити виділене слово іншим словом з орфограмою «Апостроф». Обґрунтувати правопис за правилом.

- *Гучна пісня, віджила троянда, розпушена земля.*
- *Запашний аромат, тусклі зорі, черства душа.*
- *Червонобоке яблуко, темно-червоний захід, густий дощ.*

Для довідок: *прив'яла, дзвінка, рясний, м'яка, духмяний, тьмяні, кам'яна, багряний, рум'яне.*

 Прочитати текст. Виконати завдання у парах.

Тиша оповила землю, вкриту снігом. Заколисаний хуртовинами, вдягнений у теплу снігову шубу, спить ліс. Дрімають ялини і сосни, чітко виділяючись своїм темно-зеленим вбранням на білизні снігу, очікують на тепло гаї і переліски. Мріють про весну опушені білим хутром берези й осики, клени і липи, граби і дуби (А. Волкова).

- Виписати речення, в якому два дієприкметникові звороти. Пояснити розстановку розділових знаків. Накреслити схему.
- Виписати речення із дієприслівниковим зворотом. Пояснити розстановку розділових знаків. Накреслити схему.
- Виписати речення, в якому дієприкметниковий зворот не виділено комами. Пояснити розстановку розділових знаків. Накреслити схему.

Робота в групах.

 Прочитати текст.

У Київській Русі єдиного офіційного прапора не було. Прапорництво в Україні зазнає особливого розквіту з виникненням Запорізької Січі. Це було справді мальовниче видовище — козацьке військо під яскравими різнобарвними прапорами. Часто на Січі зустрічався синьо-жовтий прапор. (М. Слабошпицький).

- Група 1. Виписати слова із знаком м'якшення. Пояснити правопис.
- Група 2. Виписати власні назви. Пояснити правопис.
- Група 3. Виписати складні слова. Пояснити правопис.

 Створити текст.

- Група 1. Уявіть, що ви адвокат. Виступіть на захист розділових знаків, розставлених у реченні.
  - *Нам, працівникам пера, вручено коштовний скарб, неоціненний алмаз: народне слово (М. Рильський).*
- Група 2. Уявіть, що ви блогер. Напишіть інтернет-повідомлення «Чи потрібні розділові знаки в смс?»
- Група 3. Уявіть, що ви історик. Розкажіть про історію виникнення розділових знаків.

Ключовим моментом *інтерактивної технології колективно-групового навчання* є одночасна спільна міжособистісна робота всього класу з метою з'ясування певних понять і явищ, прийняття рішення. Колективно-групове навчання, доводить М. Пентилюк, «відкриває для учнів можливість співпраці з іншими учнями, дозволяє реалізувати природне прагнення до спілкування, сприяє досягненню учнями високих результатів засвоєння знань та формування вмінь» [7, с. 56]. Ця технологія

впроваджується у процес навчання під час обговорення проблеми в загальному колі всім контингентом учнів і передбачає впровадження таких методів, як мікрофон, незакінчені речення, два — чотири — всі разом, ажурна пилка та ін. Запропонована модель може використовуватися цілісно на уроці, а також вдало поєднуватися з традиційними формами навчання.

📖 Мікрофон. Дати відповіді на запитання.

- *На які групи поділяються частини мови?*
- *За якою ознакою частини мови поділяються на самостійні та службові?*
- *Які частини мови називаються службовими?*
- *Скільки є службових частин мови?*
- *Яка частина мови називається прийменником?*
- *На які групи за будовою поділяються прийменники?*
- *До яких з цих груп належать слова без, до, для?*
- *До якої групи за будовою належать слова здля, посеред, навколо?*

📖 Незакінчені речення. Продовжити речення.

- *Стиль мовлення — це ...*
- *В українській мові існують такі стилі мовлення ...*
- *Основна функція наукового стилю — ...*
- *Сфера вживання наукового стилю...*
- *У науковому стилі виділяють такі підстили ...*
- *Для наукового стилю характерні такі мовні засоби...*

📖 Два — чотири — всі разом. Учні опрацьовують теоретичний матеріал за темою «Правопис прислівників» у парах, потім у групах, а результати обговорюють усім класним колективом.

Група 1. *Правопис прислівників, утворених за допомогою суфіксів -ому, -ему і префікса по-*.

Група 2. *Правопис прислівників, утворених за допомогою часток будь-, не- будь-, казна-, хтозна-*.

Група 3. *Правопис прислівників, утворених за допомогою часток **аби-, де-, -сь, ні-**.*

Група 4. *Правопис прислівників, утворених за допомогою прийменника і повнозначної частини мови.*

Група 5. *Правопис прислівників, утворених повторенням синонімічних або антонімічних слів.*

📖 Ажурна пилка. Експертні групи опрацьовують вдома тему «Поділ іменників на відміни». У класі експертні групи діляться здобутою інформацією з членами своєї групи, фіксують висновки у вигляді таблиці.

Група 1. *Іменники I відміни*

Група 2. *Іменники II відміни.*

Група 3. *Іменники III відміни.*

Група 4. *Іменники IV відміни.*

Інтерактивна технологія ситуативного моделювання є важливою для досягнення результативності мовного навчання. В її основі — ситуація спілкування як необхідний компонент кожного уроку. Означена технологія центрована на «спеціально організованому інтерактивному навчанні учнів за умови, коли запланова-

ний кінцевий результат (суголосний з метою та цілями уроку) досягається шляхом розв'язання широкого спектра комунікативних ситуацій, в межах яких заковано завдання мовленнєвого, мовного, комунікативного характеру, теоретичного чи практичного спрямування [4, с. 307]. Проектування і проведення навчального заняття в режимі ситуативного моделювання передбачає навчальну роботу за допомогою включення учня у навчальну гру, підпорядковану меті й цілям уроку. Л. Мамчур зазначає, що «у процесі гри учні занурюються у комунікативну ситуацію, займають імпровізовану рольову позицію (інформатора, дослідника, секретаря, редактора, доповідача, експерта та ін.), здійснюють відповідну мовленнєву діяльність, що сприяє розвитку вмінь спілкуватися, відкриває простір для ініціативи і творчості, орієнтує на контроль власної комунікативної поведінки та реагування поведінки співрозмовників» [6, с. 335]. Ігрова модель може бути реалізована у вигляді таких видів ігор:

➤ *імітаційна (симуляційна) гра* передбачає виконання дій, що відтворюють, імітують явища життєвого спілкування. Учні імітують певні ролі учасників комунікації, чітко виконують інструкції та настанови, обговорюють одержані результати, порівнюють їх з очікуваними. Виконання чітко визначених ролей і кроків, що копіюють соціум, дають змогу учневі «повести процес» у певне русло і прийняти рішення під час складнішої комунікативної ситуації, умовно змодельованої вчителем в навчальному середовищі і природно наближеної до життєвих реалій;

➤ *рольова гра* спрямована на розігрування комунікативної ситуації за ролями. Шляхом розігрування рольової гри учень виконує власну комунікативну роль, вирішує визначену вчителем проблему в межах навчальної ситуації спілкування й одночасно здобуває певні знання, виробляє вміння та навички.

Наведемо приклади таких ігор.

📖 *«Розмова з навколишнім світом».* Застосовується на уроці розвитку комунікативних умінь за темою «Твір-опис місцевості на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі». Клас ділиться на групи. Завдання: провести «розмову» із місцевістю (вулиці, міста, парку тощо).

📖 *«Екскурсія містом».* Клас розподіляється на пари. Учень ліворуч виконує роль екскурсорода, місцевого жителя, а праворуч — іноземного туриста, мешканця іншого міста. Орієнтовні запитання: Назвіть шляхи пересування містом. Які є види місцевого транспорту? Що робити, якщо автобус не їде у правильному напрямку?

📖 *«Новий рік».* Обрати учасників-мовців: Дід Мороз, Снігуронька, Сніговик, вчителька, мати, батько, бабуся, дідусь тощо. Головні герої (Дід Мороз, Снігуронька, Сніговик) повинні привітати людей з Новим роком, придумати подарунки, запросити на свято та ін. Завдання: дібрати мовні формули звертань, повторити розділові знаки при звертанні.

Інтерактивна технологія опрацювання дискусійних питань, що сприяє розвитку критичного мислення, стимулює комунікативну активність учіння учнів, передбачає широке обговорення проблемного лінгвістичного питання, мовленнєвого чи комунікативного явища тощо. У режимі роботи цієї технології учні можуть висловити власну думку, зіставити її з думкою співрозмовника й спільно прийняти

правильне рішення. Суттєвими елементами процесуальної сторони дискусії є реалізація активних методів і прийомів: метод ПРЕС, «мозковий штурм», займи позицію, карусель тощо.

 Метод ПРЕС. Записати речення, поставити розділові знаки, визначити вид складнопідрядного речення. Відповідь сформулювати, використовуючи початкові фрази: *Я вважаю...; Тому що...; Отже,...*

1. *Сьогодні я такий веселий, що молодіти хочу знов (В. Сосюра).* 2. *Як будеш, земле, ти щасливою, то буду в щасті жити і я! (П. Сингаївський)* 3. *Земля прекрасна, тому що на ній живуть дзвінкоголосі малюки (Ю. Безик).* 4. *Вечірня зірка, далека невідома красуня, алмазно світить з неба на чабанське подвір'я, де в задумі походить лютчик (О. Гончар)* 5. *Зроби так, щоб серце моє солов'їне забуло очей тих блакить (В. Сосюра).*

 «Мозковий штурм».

- *З яким правилом асоціюється вислів «Кафе «Птах»?»*
- *Сформулюйте це правило.*
- *Наведіть приклади слів з префіксом з- / с-.*

 Займи позицію. Розподілити дієприкметники у дві колонки: активного і пасивного стану. Виділити суфікси.

Розквітлий, пошитий, написаний, згірклий, виконаний, спечений, збережений, згасаючий, зораний.

 Карусель. «Відміни іменників». Проаналізувати іменники.

Балакун, глибінь, вивільга, обличчя, лоша.

Група 1. *Виділити закінчення в іменниках.* Група 2. *Визначити рід.*

Група 3. *З'ясувати відміну.*

Група 4. *Визначити групу іменників.*

Сконструйовані технології реалізують як цілісно в контексті всього уроку рідної мови, так і частково на певному етапі навчального заняття. Організація і проведення словесником інтерактивних уроків здійснюється планомірно та поетапно: розробка стратегії, проектування (моделювання, планування, конструювання), оперативне управління, рефлексія, контроль, аналіз і корегування досягнутих педагогічних результатів. До основних структурних етапів інтерактивної технології уроку української мови відносимо: мотивацію, цільовизначення, інтерактивну цілереалізацію, рефлексію. Беручи до уваги ключові ознаки інтерактивної технології і визначені вище етапи, презентуємо технологічну модель сучасної інтерактивної технології уроку української мови.

Таблиця 2

Технологічна модель інтерактивної технології уроку української мови

Етап уроку	Зміст
Мотивація	☐ Внутрішня особистісна мотивація навчальної співпраці; ☐ фокусування уваги на проблемі; ☐ пробудження інтересу; ☐ настанова на важливості й необхідності пізнавальної роботи; ☐ стимулювання до свідомого учіння.

Етап уроку	Зміст
Цілевизначення	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Забезпечення усвідомлення змісту навчальної діяльності; ☐ конкретизація цілей у вигляді запланованих результатів; ☐ визначення колективних, групових і особистісних цілей.
Інтерактивна цілереалізація	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Організація інтерактивної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці; ☐ надання вихідної навчальної інформації, необхідної для виконання теоретичної чи практичної роботи; ☐ впровадження інтерактивних методів і прийомів; ☐ реалізація інтерактивного учіння — колективних, групових, індивідуальних дій; ☐ засвоєння цілевизначеної навчальної інформації шляхом впровадження активних форм діалогічної взаємодії; ☐ свідоме сприйняття навчального матеріалу; ☐ формування особистісних знань, умінь, навичок, досвіду, розвиток власної комунікативної компетентності.
Рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Організація рефлексії вчителя, групи учнів, учня; ☐ підведення підсумків; ☐ відчуття успіху.

Мотивація, сутність якої пов'язана з темою уроку, є стратегічною вихідною позицією, що уможливорює інтерактивність навчальної діалогічної взаємодії. Цільова мета цього етапу, який триває кілька хвилин і займає не більше 5 % навчального часу, полягає у спонуканні учнів до пізнавальної діяльності, фокусації уваги на проблемній комунікативній ситуації, налаштування на розв'язання проблеми (мовленнєвої, мовної, комунікативної; комунікативно-поведінкової, морально-етичної, соціально-політичної, економічної, наукової; ілюстративної, оцінної, дослідної; теоретичної, практичної, творчої), акцентуванні на необхідності та практичній важливості її вирішення, пробудженні навчального інтересу. Важливо забезпечити особистісну мотивацію кожного школяра, щоб він усвідомив власну зацікавленість і персональну значущість. Методично виправданими для впровадження технологічного етапу мотивації є використання комунікативних ситуацій проблемного характеру, розповіді, бесіди, нескладних інтерактивних технологій («мозковий штурм», мікрофон).

Цілевизначення, що становить принципово важливий етап уроку в режимі інтерактивної технології, покликане забезпечити усвідомлення учнями змісту майбутньої діяльності та осмислення запланованого кінцевого результату. Для конкретизації цілей інтерактивного уроку беремо за основу таксономію цілей Б. Блума. Когнітивні цілі передбачають запам'ятовування і відтворення навчального матеріалу на репродуктивному, реконструктивному та креативному рівнях. У системі когнітивних цілей знання — це перший, вихідний, але найпростіший рівень. Пірамідальна ієрархія цілей складається із взаємопов'язаних компонентів, кожен з яких спрямований на формування певних навичок мислення (від простого до складного). Систематизатор когнітивних цілей (за Б. Блумом) [10] у контексті інтерактивної технології сучасного уроку української мови на етапі цілевизначення може бути представлений так:

**Систематизатор когнітивних цілей
інтерактивної технології сучасного уроку рідної мови**

Цілі	Функція	Зміст
Знання	Запам'ятовування та відтворення навчального матеріалу.	Здатність дізнаватися, відтворювати лінгвістичну інформацію, розпізнавати мовні, мовленнєві, комунікативні поняття, явища.
Розуміння	Встановлення зв'язку нового навчального матеріалу з попередньо засвоєним, інтерпретація, прогнозування наслідків і перспектив.	Розуміння навчальної інформації, переказування власними словами, привласнення інформації.
Застосування	Використання засвоєної змістової інформації в інших умовах й обставинах нової комунікативної ситуації.	Впровадження думок, ідей, концепцій в інших (нових) ситуаціях спілкування.
Аналіз	Усвідомлення й осмислення змісту навчального матеріалу, розуміння системності, внутрішньої структури.	Поділ змістової інформації (мовленнєвої, мовної, комунікативної) на зв'язані між собою складники.
Синтез	Поєднання, конструювання, комбінування знань і вмінь (мовленнєвих, мовних, комунікативних, соціокультурних, діяльнісних) з метою створення нового цілісного утворення (гіпотези, думки, правила, тексту).	Об'єднання змістової інформації для створення нового цілісного висловлювання.
Оцінювання	Оцінка значення змістової інформації, формування ціннісних суджень.	Визначення цінності інформації на основі критеріїв.

Перші три рівні цілей є рівнями нижчого порядку (знання, розуміння, застосування), а наступні три — вищого порядку (аналіз, синтез, оцінювання). Ієрархічне впорядкування, проєктування й впровадження цілей дозволяють вчителів-словеснику визначити порядок і перспективу вивчення змістового навчального матеріалу, виявити орієнтири й ідеали міжособистісної взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу у різних формах, створити можливість об'єктивно оцінити процес активного учіння учнів і їхні навчальні досягнення. Традиційна методика зорієнтована переважно на реалізацію трьох нижчих цілей. Інтерактивна технологія навчання української мови дозволяє досягати цілей вищого порядку, спонукає учнів до свідомого аналізу, синтезу й оцінювання змістової інформації (мовленнєвої, мовної, комунікативної) та власної продуктивної діяльності, а також сприяє розви-

ткові комунікативної соціалізації школяра-мовця: входити у процес спілкування, здійснювати і завершувати його протікання, вести діалог, дискусію, працювати в групі, розв'язувати конфлікти, слухати співрозмовника тощо.

Безперечно, цільовизначення у режимі інтерактивної технології має на меті не тільки залучити учнів до міжособистісної взаємодії (часто цікавої ігрової форми, комунікативного тренінгу), що є обрамлювальною, візуальною, а й чітко окреслити навчальні та розвивальні цілі майбутньої пізнавальної діяльності, що є на уроці центральною. Учні в процесі цільовизначення повинні усвідомити, що такий урок — це не просто розвага чи гра, і зрозуміти те, що вони будуть робити упродовж навчального заняття, якого результату повинні досягти, чого вчитель від них очікує. Учитель цілеспрямовано підводить школярів до чітко спроектованого навчально-пізнавального діалогічного дискурсу, в межах якого здійснюватимуться сплановані пізнавально-ігрові дії, ознайомлює їх із майбутніми діями (навчальними, розвивальними цілями) щодо засвоєння змістової інформації чи вироблення вмінь, передбачених темою уроку.

Цільовизначення відбувається шляхом формулювання наперед визначених кінцевих результатів, що повинні відповідати таким вимогам:

- висвітлювати результат учіння (*після цього я буду знати.., вміти..., здобуду досвід...*);
- чітко відображати рівень навчальних досягнень, наперед визначених позитивних результатів, запланований обсяг і рівень навчальної інформації, способів діяльності (пояснювати, визначати, характеризувати, співставляти, характеризувати, аналізувати, синтезувати, добирати, висловлювати й обґрунтовувати власну думку, особистісне ставлення);
- встановлювати критерії оцінювання досягнутих навчальних результатів (оцінки, бали, ситуація успіху).

Зауважимо, що цільовизначення в аспекті означеної технології може бути фронтальним (усього класного колективу), груповим (сформованої групи з 5–8 осіб) і, що найголовніше, індивідуальним, щоб кожен учень сфокусував свою діяльність на досягненні особистісно спроектованих цілей власного активного учіння у співпраці з іншими. Для усного проведення цього етапу уроку О. Пометун рекомендує: назвати тему уроку або попросити когось із учнів прочитати її; якщо тема містить нові слова або проблемні питання, звернути на це увагу учнів; просити когось із учнів оголосити очікувані результати за текстом підручника або за записом учителя на дошці, зробленим заздалегідь, пояснити необхідні, якщо йдеться про нові поняття, способи діяльності тощо; нагадати учням, що наприкінці уроку ви будете перевіряти, наскільки вони досягли запланованих результатів, а також пояснити, як ви будете оцінювати їхні досягнення в балах [8]. Інструментарієм письмової фіксації цільовизначення, що має підсилювальний характер пропонованих настанов, може бути таблиця, інтерактивна дошка, запис на дошці, змінна сторінка на мобільній дошці, індивідуальний запис у зошиті кожного учня / командира групи тощо.

Інтерактивна цілереалізація, безперечно, є ключовим етапом уроку, мета якого — спроектувати і зреалізувати процес засвоєння навчального змісту уроку шляхом використання інтерактивних методів і прийомів, проведення навчальної взаємодії у вигляді міжособистісного діалогічного навчально-пізнавального дискурсу. Цілере-

алізація здійснюється покроково і складається із двох ключових етапів: надання необхідної інформації та застосування інтерактивного методу. На першому підетапі учитель повідомляє інформацію (зміст уроку, навчальний матеріал теоретичного чи практичного характеру, мовленнєвого, мовного чи комунікативного спрямування) у формі мінілекції, пояснення, читання тексту, ознайомлення з роздатковим матеріалом, інструктування до способів дій. Ця інформація становить навчальне підґрунтя для виконання певного завдання за мінімально короткий час. Центральною, найбільш тривалою частиною цілереалізації є другий підетап — упровадження інтерактивного методу чи прийому, під час виконання якого учні здобувають знання, виробляють уміння, опановують досвід. У процесі здійснення інтерактивної вправи відбувається міжособистісний навчально-пізнавальний дискурс. Процесуальна складова інтерактивного підетапу містить такі компоненти:

- інструкція — вчитель наставляє учнів, конкретизує умови, ставить завдання, повідомляє правила їх виконання, послідовність дій, кількість часу, переконується в осмисленні завдання учням;
- групування — об'єднання в групи, розподіл ролей;
- виконання завдання — співдіяльність із метою виконання завдання, розв'язання проблеми, пошук, дослідження, експеримент тощо. Учитель виконує роль організатора, помічника, ведучого дискусій;
- презентація результатів — демонстрація кінцевого розв'язання завдання.

Рефлексія як завершальний структурний етап уроку забезпечує оперативний зворотний зв'язок і складається з двох взаємопов'язаних елементів: власне рефлексійні дії учасників навчального процесу і підведення підсумків. Рефлексійні дії вчителя-словесника передбачають порівняння та оцінювання діяльності учнів. Рефлексійні дії групи учнів містять пригадування деталей групової інтерактивної роботи й аналіз групової діяльності. Рефлексійні дії учня передбачають порівняння власної позиції, способу діяльності з думками, діями, поглядами, почуттями інших, оцінювання персонального рівня навчальних досягнень і власного учіння. Технологічно рефлексія впроваджується у формі запитань, таблиці, обговорення, листка оцінювання тощо. Рефлексія, що може бути проведена після виконання певного завдання, реалізації інтерактивного методу або в кінці уроку, складається з:

- порівняння очікуваних і реальних результатів;
- фіксації того, чого навчилися, що засвоїли, здобули, усвідомили;
- визначення міркувань щодо рівня навчальних досягнень;
- вираження емоцій;
- перспективного плану на майбутній розвиток.

Після здійснення рефлексії відбувається кінцевий момент уроку — підведення підсумків, основною роллю якого є пояснити зміст опрацьованого, порівняти реальні результати з наперед визначеними, проаналізувати причини таких результатів, зробити висновки, здійснити корекцію, намітити нові питання для вивчення й опрацювання. У процесі цього підетапу з'ясовується зміст зробленого, озвучується результат опанування знань чи вироблення вмінь, встановлюється зв'язок між попередньо відомим (на попередніх уроках), засвоєним та виробленим (під час цього навчального заняття) і перспективно виучуваним (упродовж наступних уроків).

Технологія проведення підсумків передбачає трьохетапність її складників:

- визначення кінцевих результатів (*Що відбулося? Що засвоїли? Чого навчилися? Які вміння виробили? Які знання опанували?*);
- аналіз причин (*Чому так сталося? Яка причина? Чи була можливість зробити по-іншому? Чи є можливість виправити?*);
- перспектива дій (*Що будемо робити далі?*).

Інтерактивна технологія навчання передбачає зміну ролі та позиції вчителя, а стратегія означеної технології — партнерську суб'єкт-суб'єкту взаємодію педагога й учня в різноманітних позиціях. Співпраця і співдіяльність усіх учасників процесу на уроці проєктується вчителем і, звичайно ж, організовується і проходить за ініціативою педагога. При цьому вчитель упродовж навчального часу не домінує над учнями, а спрямовує навчально-пізнавальну взаємодію, стає учасником навчальної діяльності та сприймає учня як активного суб'єкта і партнера.

Отже, нами був проаналізований вплив інтерактивної технології на результативність процесу навчання у режимі сучасного уроку української мови, а саме на рівень розвитку мовленнєвої та мовної компетентностей учнів основної школи. Звертаємо увагу на позитивні зміни у мотиваційній сфері (мотиваційній готовності до активного учіння, початковій і поточній мотивації навчальної роботи) і цілевизначеності учнів. Результати експериментального навчання дають підстави стверджувати, що використання сконструйованої інтерактивної технології сучасного уроку української мови, розробленого теоретико-методичного забезпечення і лінгводидактичного інструментарію уроку рідної мови об'єктивно зумовлює підвищення продуктивності педагогічної професійної роботи вчителя-словесника і сприяє зростанню рівня навчальних досягнень учнів з української мови.

Інтерактивна технологія навчання української мови забезпечує ефективну реалізацію педагогічного дискурсу у процесі вивчення рідної мови, дає змогу формувати особистість учня-мовця, його особистісну «Я-концепцію», розвивати ключові й предметні компетентності, а саме цілісну комунікативну компетентність у суголосному взаєморозвитку всіх її складових (мовленнєвої, мовної, власне комунікативної, соціокультурної, діяльнісної). Вона дозволяє вчителю використовувати різні інтерактивні форми, методи, прийоми, засоби навчання, сприяє позитивному становленню емоційної сфери учнів, вихованню в них почуття колективної співпраці та міжособистісної взаємодії, встановленню комунікативно-поведінкових контактів із метою трансформації їх у майбутні життєві нові умови. Уведення інтерактивної технології навчання української мови в практику репрезентує її переваги над традиційною методикою, що виявляються в контексті навчальної діяльності і спрямовуються на розвиток учня-мовця у співпраці, взаємоповазі з метою досягнення успіху в особистісному цілеспрямованому учінні.

Список використаних джерел

1. Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация : сборник. работ. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.
2. Габідулліна А. Р. Навчально-педагогічний дискурс як лінгвістичний феномен. *Мовознавство*. 2009. № 6. С. 70–78.

3. Кучеренко І. А., Мамчур Л. І. Основи мовної комунікації : навчальний посібник. Умань : Візаві, 2018. 270 с.
4. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі : монографія. Умань : Видавець ФОП Жовтий О. О., 2014. 410 с.
5. Макаров М. Основы теории дискурса. Москва : ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
6. Мамчур Л. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи : монографія. Умань : Видавець «Сочінський», 2012. 448 с.
7. Пентиліук М. І., Окунович Т. Г. Сучасний урок української мови. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 176 с.
8. Пометун О. І, Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
9. Шевченко І. С., Морозова О. І. Проблеми типології дискурсу. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків : Константа, 2005. С. 233–236.
10. Bloom B. Taxonomy of educational objectives : Handbook : The Cognitive domain. New York : Longman, 1956.